

SZEMLE

HUNGARICA-TURCICA: IN MEMORIAM RECUPERATIONIS BUDAE 1686

(A Borda Antikvárium 7. katalógusa, 1986.)

Buda várának 1686-os visszafoglalása jelentős történelmi tény volt, jelentősége országhatárokon is túlnőtt, mind a maga korában, mind a későbbiek folyamán: nemcsak történelmi, hanem bibliográfiai vonatkozásban is. Igen számottevő az a szakirodalom, amely ma már, sajnos, csak nagyon ritkán kerül a könyvpiaera. Nem bizonyos ugyan, hogy sajnálatosnak kellene minősítenünk ezt aényt, vehetjük olybá: jelentős közgyűjteményeink legalább egy — netán több — példánnyal rendelkeznek ezekből a ritka, sok esetben felbecsülhetetlen forrásértékkel bíró művekből!

A Borda Antikvárium ajánlójegyzékének 55 korabeli, török—magyar háborús témakörű műve iránti érdeklődés azonban nem ezt igazolta. Nagy közgyűjtemények, megyei könyvtárak versengtek, az intézmény fontosságára, nemzeti voltára, gyűjtőkörének specialitásaira figyelemmel magángyűjtőkkel is, egy-egy ajánlott könyv birtoklásáért.

A Borda Antikvárium 7. ajánlójegyzéke a *Hungarica-turcica: In memoriam recuperationis Budae 1686* címet viseli és a korabeli irodalmon kívül 76, jobbára ugyancsak ritka, később keletkezett, de a korra vonatkozó művet, valamint 5 vegyes témájú — szindarab, pamflet, visszaemlékezés — könyv mellett 8 egykorú térképet és 28 várabrázolatát, illetve vegyes témájú metszetet tartalmaz. Az ajánlójegyzék erénye, hogy az egyszerű bibliográfiai leírason túl tartalmi ismertetést is ad, valamint a kiadvány esetleges ritkaságára vonatkozó információt és könyvészeti leelőhelyet is közöl.*

* A Borda-katalógus összeállításakor felhasznált irodalom; a rövidítések feloldása:

Apponyi: Apponyi Sándor: Hungarica. I—IV. kötet. München, 1903—1927.

Ballagi: Ballagi Aladár: Buda és Pest a világirodalomban. 1473—1711. I. kötet (több nem jelent meg) Bp. 1925.

FKBM. III.: A Fővárosi Nyilvános Könyvtár budapesti gyűjteményének bibliográfiai munkálatai. III. Buda és Pest 1686. évi visszafoglalásának egykorú irodalma. 1683—1718. (Bp. 1935.)

A katalógus sorszámozása az előzőekre utalóan folyamatos, így a 2945. tétellel kezdődik, számunkra ez az első tétel, amely érdeklődésünket felkelti. *Aeneas Sylvius Piccolomini*, a Zsigmond magyar király és német-római császár udvarában korábban többször megfordult koszorús költő, az 1458-ban II. Pius néven pápává választott nevezetes férfiú terjedelmes levelezésének — összesen 558 levelet írt, ezeket 28 alkalommal adták ki — egyik kiadását hirdeti a jegyzék, kiemelve a magyar vonatkozású leveleket.¹ Az 1505-ös, leideni kiadású könyv kivonatokat közöl a pápai beszédekből is, elenyésző mennyiséget azokból, amelyeket később három kötetbe rendezve adtak ki. A pápa e beszédeiben a török elleni háború megszervezését sürgette. Szívén viselte a hadszervezést, a halál is hadra készülöben érte Anconában, 1464-ben.

A további tételek is előkészítik a budavári ostrommal foglalkozó felsorolást, így a XVI. századi olasz költő és történétíró, utóbb kalandos életű katona, a Rómából száműzött signor *Ascanio Centorio degli Hortensii* erdélyországi jegyzetei. A Farnese hercegnek ajánlott „Kommentárok az erdélyi hadjáratokhoz” Buda 1541-es elfoglalásától tárgyalja részletesen a három részre szakadt ország pártjai és a törökök között Erdélyben dúló harcokat, bevezet-

Göllner: Göllner Carl: Turcica. I—III. kötet. Bukarest—Baden-Baden, 1961—1978.

Róza: Róza György: Budapest régi látképei. 1493—1800. Bp. 1967. (Csak az ismertetésben idézett könyvekkel kapcsolatosan)

1 II. Pius pápa (*Aeneas Sylvius Piccolomini*): *Epistolae et varii tractatus*... Lugduni, 1505. Johannes de Vingle. 386 p. 244 mm.

A felhasznált könyvészeti munkákban nem szerepel. A könyv II. Pius 432 levelét tartalmazza, melyek között több a magyar, illetőleg török vonatkozású. Így az 53.: „Bello thurcorum et hungarorum rex poloniae et cardinalis sancti Angeli ceciderunt”... Fامتészeti iníciálékkal gazdagon díszített szép nyomtatvány, kétszínnyomású címlappal, XVIII. századi bőrkötésben, kitűnő állapotban. A katalógus 2945. tétele. (A továbbiakban — Kat. sz.)

A jegyzetekben a katalógus leírásait pontosan idézem.

töben röviden megemlékezve II. Lajos királyról és özvegy Mária királynéről. Buda viszontagságait röviden elénk tárva Izabella királyné, János Zsigmond és Ferdinánd korának viharos eseményeit ismerteti, kitérve a perzsák ellen Aleppóba visszatérő I. Szulejmán terveire egészen 1555-ig, amikor is a törökök ostrom alá veszik Gyulafejevárt.²

A Velencében 1566-ban megjelent munka Országos Széchenyi Könyvtárban őrzött példányáról Gáldi László közreműködésével 1940-ben hasonmás kiadás készült.

A Velencéből 1565-ben Angliába emigrált, majd a szász választófejedelem szolgálatába állott történétíró, *Petrus Bizarus*, azaz *Pietro Bizzari* két munkája is az előzményekhez tartozik. Az egyik a Velence és II. Szulejmán közötti ciprusi háború története, a másik az 1566-os dunántúli hadjárat és a II. Szulejmán szultán halálával végződő szigeti ostrom, „arcis Sigethi expugnatione”, azaz Sziget várának bevételé. Mindkét könyvet a korszak nagyszerű könyvkiadója és nyomdása, a bázezi Henricpetri adta ki 1573-ban, alig két esztendővel azt követően, hogy a törökök elfoglalták Ciprust Velencétől, majd Lepantónál vereséget szenvedtek a Don Juan d’Austria által vezetett velencei—spanyol hajóhadtól.³

A paviai Certosa tudós apátja, gróf *Mauritio Nítri* Tudósítások az erdélyi és magyarországi harcokról I. Lipót császárról, IV. Mohamed török szultánról és II. Rákóczi György között című könyvét Velencében adatta ki 1666-ban, és Ferdinánd Mária bajor választófejedelem hitvesének, Henrietta szavojai hercegnőnek ajánlotta.⁴ A könyvnek érdekes utóélete van, következő kiadása ugyanis névtelenül jelent meg 1680-ban Amszterdamban, Elsevier könyvkiadó és nyomdász híres zsebkönyv-sorozatában, francia nyelven „Emlékiratok az erdélyi és magyarországi hadjáratokról...” címmel. Miért névtelenül és miért nem ismételte meg az ajánlást? Vagy miért nem újította meg? Hiszen 1679-től II. Miksa Emánuel, a törökverő hadvezér a bajor választó?⁵

Az előzményként felsorolt, ajánlott művek közül kettő érdemel még külön említést.

2 *Centorio Ascanio*: Commentarii della guerra di Transilvania. I—II. kötet. In Vinegia, 1566—1570. Ferrari. (40)+266+(2) p., (32)+298+(2) p. 193 mm. *Apponyi* Ø. (Vö.: *Apponyi* 381) ... XVIII. századi félbőr-kötésben. Kat. 2949. sz.

3 I. *Bizarus Petrus*: Cyprum bellum inter Venetos et Selymum turearum imperatorem gestum... (Basel, 1573. Henricpetrus.) (70)+322+(4) p. 157 mm. Göllner 1611.

II. *Bizarus Petrus*: Pannonicum bellum... cumque arcis Sigethi expugnatione... Basileae, (1573) Henricpetrus. (70)+322+(4) p. *Apponyi* 455., *Göllner* 1613. Kat. 2950. sz.

4 *Nítri Mauritio*: Raggvaglio dell’ultime guerre di Transilvania et Ungaria. In Venetia, 1666. Valuasense. I t. +(6)+238 p. 214 mm. *Apponyi* 947. Kat. 2973. sz.

5 (*Nítri Mauritio*): Memoires de la guerre de Transilvanie de Hongrie. I—II. k. Amsterdam, 1680. Elsevier. (4)+130 p., 150 p. 123 mm. *Apponyi* 992. A 2973. szám alatt leírt munka fordítása. Jó példány, kopott korabeli bőrkötésben. Kat. 2977. sz.

Az egyik ritka, bibliográfiákban nem szereplő rőpirat, egy 1683-ban névtelenül és helymegjelölés nélkül kiadott füzet, amely felhívja az európai uralkodók figyelmét: négy éven belül kiűzhető a török.⁶ A másik már közelebb visz Buda ostromához. A katalógus 2985. tétel-számú könyve a modenai, irodalmárokat és katonákat egyaránt felmutató arisztokrata *Della Scala* család tagjának összeállítása. A Magyarország kézikönyve címet viselő munka 1685-ben jelent meg Modenában.⁷ Van azonban ennek a könyvnek 1686-os és 1687-es kiadása, ez utóbbi Velencében jelent meg és függeléke Budavár sikeres visszafoglalásáról szól.⁸ A kis könyvecske a magyarországi várakat mutatja be, valamennyit metszettel illusztrálva. Sajnos, az idők folyamán a metszetek fogytak a példányokból, az itt említettek egyike sem teljes.

Már a budai sikeres harcokról szól a „Kivonat Magyarország történetéből, egy különösen jelentős tény, amely Lipót dicsőeszes uralma alatt történt, vagyis Buda diadalmos bevételé.” *Casimiro Freschot* francia történész könyve 1686-ban, a győzelem évében jelent meg, az ajánló katalógus szerint a 426—472. oldalakon Buda bevételét írja le.⁹

Ugyancsak francia történész volt, bár igen keveset tudunk róla, még keresznevét sem, a XVII. század második felében működött *Vanel*. Magyarország háborús történetei c.

6 *Castriota Scanderberg redivivus, oder... Staats ermessens, wie... den Türcken binnen vier Jahren aus Europa gantzlich verlagen mögen.* H. n. 1683. ny. n. 78. p. 189 mm.

A felhasznált kézikönyvekben nincs nyoma. Nagyon érdekes rőpirat, amelyben arról esik szó, hogy a keresztény fejedelmek, összefogva, a törököt négy éven belül kiűzhetik Európából. Füzeve, papírborítékban. Kat. 2978. sz.

7 *Scala, Ercole*: L’Ungheria compendiatà. In Modena, 1685. Degni. (10)+96 p.+19 t.+1 mell. 235 mm. *Apponyi* Ø. (Vö.: *Apponyi* 1231. FKBM. III. 522. Pozsony, Érsekújvár, Fülekk... Buda... látképeivel. A Buda metszet [Rózsza 51.]... Bécs 1684. évi ostroma... Helyenként enyhén vízfoltos példány XIX. század eleji félbőr kötésben.) Kat. 2985. sz.

8 *L’Ungheria compendiatà: ... Infino all’anno 1686. con l’assedio, e presa della real città di Buda...* /dal Ercole Scala. In Venetia: Appresso Leonardo Pittoni, 1687. (8) fol., 170 p. 27 t. 16 cm.

Körülvágatlan példány, későbbi, restaurált papírkötésben. A metszetek erősen körülvágottak, valószínűleg másik példányból későbbi hozzáfogások. Buda leírása a szövegben a 97—101. oldalon, rövid történelmi előzményekkel és Budavár ostromaival, megemlítve, hogy végezték 1686-ban a Szent Liga visszafoglalta. A részletes leírás a 150—170. oldalon. A metszet a 96—97. oldalak között nem azonos a Borda-katalógusban leírtakkal, annak egy változata, valószínűleg az 1686-os kiadásból.

A Hadtudományi Könyvtár tulajdona, 12. 795. 1. sz. 9 *Freschot Casimiro*: Ristretto dell’historia d’Ungheria... In Bologna, 1686. Montì. (12)+472 p. 203 mm.

Apponyi 1222. FKBM. III. 738. A 426—472. oldalakon Buda visszavételét írja le. Kitűnő példány, korabeli pergamenkötésben. Kat. 2987. sz. *Freschot Casimiro*: Ristretto dell’historia d’Ungheria In Milano, 1688. Vigone. (8)+572 p. 168 mm. *Apponyi* Ø. FKBM. III. 740. A 2987. szám alatt leírt munka bővített kiadása. Kitűnő példány korabeli pergamenkötésben. Kat. 2993. sz. A szerző helyesen Freschot!

könyvét nem jegyzik legismertebb munkái között, bár korának kedvelt kiadványa lehetett. A katalógusban ajánlott 1686-os amszterdami kiadást megelőzve 1685-ben Párizsban is megjelent a csinos kis könyvecske¹⁰ „A győzedelmes kereszténység, avagy a minden oldalról megvert törökök!” címmel. A budavári harcokat, az előkészítő csapatmozgásokat, a felvonult seregeket — s nem utolsósorban a fő- és alvezéreket — bemutató munka a katalógus 2990. tétele.¹¹ A nürnbergi kiadású, 1687-ben megjelent könyv valóban ritka, magyarországi könyvtárakban eddig nem fordult elő, jelenleg az Országos Széchényi Könyvtáré az itt jegyzett példány. Nem szerepel a könyv a 200. évfordulóra kiadott katalógusban sem.¹²

Buda bevétele után folytatódik a török elleni harc, ennek jelentős állomása az 1687-es nagyharsányi győzelem, amelynek következtében Eszékét kiűrik a törökök, s még ebben az évben feladni kényszerülnek Palotát és Eger várát, a következő évben felszabadul Székesfehérvár és Újlak, a szövetségesek kezére kerül — bár csak átmenetileg — Belgrád is. Ezt a korszakot tárgyalja *Simpliciano Bizozeri* munkája, amely címében a török hatalommal szembeni győzelemsorozat folytatását, a harcok befejezését ígéri.¹³

Hyeronimus Ortelius neve jól ismert a korszakkal foglalkozó történészek előtt. Több kiadást megért munkáját *Johann Constantin Feigius* jezsuita történétíró folytatta, aki könyvét Kollonich Lipót akkor még kalocsai érseknek ajánlotta. „A csodálatos lendületű sas avagy a történelem távlatai...” — terjedelmes történelemkönyvének ezt a hangzatos címet adta.¹⁴

101. (*Vanel*): Histoire des troubles de Hongrie. I—II. k. A. Amsterdam, 1686. Mortier. (38)+364+(16) p., (4)+213+(11) p. 136 mm. FKBM. III. 470. A metszetek hiányoznak.

2. (*Vanel*): Histoire de l'état present du royaume de le Hongrie. A Cologne, 1686. Jeune. (4)+213+(13) p. 136 mm. Apponyi 1205., FKBM. III. 789. A két munka egybekötve, korabeli viseltes bőrkötésben. Kat. 2988. sz.

A *Vanel*-munka metszetei, úgy vélem, kedveltek lehetnek. Van ugyanis a Hadtörténeti Múzeum birtokában egy 1685-ös párizsi kiadás (a fenti ennek második, bővített változata), ebből is hiányzik azonban valamennyi metszet. (L. sz. C 5664.)

11 Die triumphierende Christenheit oder der von allen seiten geschlagene Türck. Nürnberg, 1687. Loschge. 32 p.+1 mell.+ (8) p.+2 mell. 190 mm. A felhasznált kézikönyvekben nyomát nem leltem. Kat. 2990. sz.

12 A történelmi kiállítás kalauza (szerkesztette Majlát Béla) Bp. Kiadja: Budapesti város törvényhatósága, 1886. 467. p. A) Nyomatványok 1—105. p. Összesen 360 tétel.

13 *Bizozeri Simpliciano*: La sagra lega contro la potenza ottomana. In Milano, 1690. Malatesta. (8)+428+(44) p. 232 mm. Apponyi 1407., FKBM. III. 1377. A török háborúk ismertetése 1683-tól 1689-ig, így részletesen ismerteti Buda visszavételét is. Igen jó példány, korabeli bőrkötésben. Kat. 2995. sz.

14 *Feigius, Johann Constantin*: Wunderbarer Adlerschwung oder fernere Geschichts-Fortsetzung Ortelii Redivivi et continuati. I—II. k. J. Wien 1693—1694. Voigt. (14)+454+(8) p. + 2 t. mell., (2)+720+(8) p. + 7 t. + 11. mell. 210 mm. Apponyi Ø. FKBM. III. 1445. A metszetenek többek között Esztergom,

A további kínálatból értékes számunkra a bolognai tudós hadmérnök, a szövetséges keresztény hadakkal Budán járt és az ostrom idején a fővezérség megbízásából a budai várról, valamint Magyarország területéről értékes térképeket készítő *Aloys Ferdinánd Marsigli* munkája a török birodalomról,¹⁵ *Decsy Sámuelnek*, a bécsi Magyar Kurir szerkesztőjének, a nagy műveltségű irodalmárnak részletes történelmi körképe, az „Osmaográfia, az az: a török birodalom természeti, erkölcsi, egyházi, polgári s hadi állapotjának és a magyar királyok ellen viselt nevezetesebb hadakozásainak summás leírása.”¹⁶

Frederico Cornaro, 1683-tól Velence követe a bécsi udvarnál, az ostrom idején Budán tartózkodó rokonától, Francesco Grimano lovagtól értesült a napi eseményekről. A Velence számára oly fontos híreket rendre továbbította a követ úr, hozzáfűzte saját értékeléseit is: Buda védőit „inkább hadi tudománnyal és hadi művészet szellemével, mint a csapatok túlnyomó számával kell majd legyőzni”. „Amint a dolgok állanak, a bevételt nem fog rövid, de nem is hosszú idő múlva megtörténni.”¹⁷

Sajnos, mind a mai napig várat magára a folytatás: a budai basák magyar nyelvű levelezésének csak egy, az 1533 és 1589 közötti leveleket egybegyűjtő kötete jelent meg. A kiadói előszó Bécsben, 1914 végén írott

Érsekújvár és Buda ostromának ábrázolása. A Buda metszet a 232. oldal után található (Róza 25/c. II. állapot).

Páratlanul szép példány, korabeli pergamenkötésben. Kat. 2996. sz. Ortelius redivivus et continuatus, oder der ungarischen Kriegs-Empörungen; Historische Beschreibung... in Ober und Nider—Ungarn wie auch Siebenbürgen von dem 1395. bis in das 1607. Jahr... mit einer neuen Beschreibung... mit einer Continuation von dem 1607. bis an das 1665. Jahr vermehret... Martin Meyer... 1—2. Teil. Frankfurt/Main: Druck Büchel, 1665. [4] fol. 431 p. [6] fol. 1 t. [5] fol. 362 p. [10] fol. 22 t.; 34 cm. (Hadtörténeti Múzeum, A 1367 lt. sz.)

15 *Marsigli* (Aloys Ferdinand): L'état militaire de l'ottoman. I—II. k. A la Haye—a Amsterdam, 1732. Gosse—Uytwerf. (2)+IX—XVI+151+(1) p. + 3 t. + 2 térkép, (2)+199+(1) p. + 26 t. + 7 mell. 387 mm. Apponyi 2436. Párhuzamos olasz és francia szöveggel jelent meg, két címlappal. Példányunkban csak a francia nyelvű címlap van meg... Marsigli, aki maga is tevékenyen részt vett Buda ostromában és azt megelőzően török fogságban is volt, jelen művében minden részletre kiterjedően írja le a török birodalom katonai szervezetét, a törökök szokásait, ruházatát, fegyverét, mindezt magyarul ábrákkal illusztrálva... Kat. 3007. sz.

16 *Decsy Sámuel*: Osmaográfia. I—III. k. Bétsben, 1788—1789. Kurtzboeck. (16)+378+(22), 442+(24) p. + 1 mell. 1 térkép, (8)+722+(16) p. + 1 térkép.

Osmaográfia, azaz a Török birodalom természeti, erkölcsi, egyházi, polgári és hadi állapotjának és a Magyar királyok ellen viselt nevezetesebb hadakozásainak summás leírása. Komplettszerű példány hozzá nem illő félvaszon-kötésben, két kötetbe kötve. Kat. 3013. sz.

17 *Cornaro* Frigyes velencei követ jelentései Buda várának 1686-ban történt ostromáról és visszavételéről Bp. 1891. A kiadó sajátja. LXXX+415+(1) p. 305 mm. Magyar fordítással, történeti bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Bubics Zsigmond. Díszes kiadói bőrkötésben, aranymetszéssel, Baross Gábor könyvtárából... Kötőnév példány. Kat. 3044. sz. Id. rész: 175. és 192. p.

szavai bár reményüket fejezik ki, „hogymég ezután is kerülhetnek elő kiadatlan levelek”, ez eddigelé csak remény maradt. Annak ellenére, hogy a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi bizottsága adta Takács Sándornak, Eckhart Ferencnek és Szekfű Gyulának a megbízást, s a megbízottak „szeme előtt e megbízásnál elsősorban nyelvtudományi cél lebegett”, haszonnal forgathatják a kiadványt a történészek is.¹⁸

A gyűjtő, antikvárius számára önmagában is érték minden metszet, amely megvásárolható, beszerezhető, eladható. Még a múzeológus is megbékél az önálló metszettel, de a könyvtáros sajnálkozva veszi tudomásul, hogy értékes könyvek részei önálló életet kezdenek, eredeti helyükről kiszakítva, egyes darabként kerülnek adásvételre. Bár, talán örülnünk kellene, hogy ezek a metszetek legalább megmaradtak: az ajánlójegyzék 3086. és 3111. kö-

18 A budai basák magyar nyelvű levelezése. 1553—1589. I. k. Bp. 1915. MTA. (4)+VI+544+(2) p. + 1 t. 227 mm. Több kötete nem jelent meg. Korabeli vázontetésben szép példány. Kat. 2052. sz. (helyesen 3052!) Id. rész: VI. és II. p.

zötti tételei ezt példázzák. Az antikvárius jelen esetben vértlen a könyvek megconszkításában, csak szakmaszeretét és hozzáértését bizonyítja, hogy feltűnteti — egyébként a szokással ellentétben! — hogy mi a metszet eredeti lelőhelye, mi az alapmű.¹⁹

Mindent egybevetve, értékes, a mindennapi történelmi és könyvtárosi munkában használható bibliográfiát kaptunk az antikváriusi ajánlójegyzékben.

Rákóczy Rozália

19 Tokaj. Prospect der Vöstung Tockai (von Dr. gegen Oeci anzusehen. 1664. Mérete 25,5×19 cm. Merian Theatrumából. Széles margójú, igen szép példány. Kat. sz. 3101.

Irenico-polemographie continuatio II. Das ist: Der historisch-fortgeführten Friedens- und Kriegs-Beschreibung Dritter: oder dess Theatri Europäi Neundter Theil... von dem 1660. Jahre... bis in das 1665. Jahr... / ... zusammengetragen und beschreiben Martin Meyer. In Franckfurt am Mayn: beyl. Matthäi Merians seel Erben, 1672. [5] fol. 1576 p. [30] fol. 48 t. 6 térk.; 34 cm. Tokaj kétoldalas ábrázolása — teljes mérete margóval együtt 34×36,2 cm — az 1167—1168. oldal között. A kötet részletesen ismerteti Magyarországot, térképpel és várábrázolásokkal, pl. Babócsa (1146—1147. p.), Pécs (1150—1151.), Segesd (1152—1153. p.) (Hadtörténelmi Múzeum lt. sz. A 1222.) A teljes Theatrum sorozat 21 kötetből áll.

MUCS SÁNDOR

POLITIKA ÉS A HADSEREG MAGYARORSZÁGON 1944—1948

(Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó—Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1985. 227 o. 28 t.)

Amikor Mucs Sándor könyvét elolvastam és hozzáfogtam e recenzió megírásához, felmerült bennem a kérdés, vajon melyik címét adjam meg ennek a figyelemre méltó tanulmánykötetnek. A borítón — Politika és hadsereg Magyarországon 1944—1948 — avagy a belső címlapon — Politika és a hadsereg Magyarországon 1944—1948 (Tanulmányok) — lévő. Végül is, egykori könyvtárosi tanulmányaimra hagyatkozva, úgy véltem, a belső címlapon lévő az elsőbbség, elvégre a könyvtári címlírás is arról készül.

Ennek az egy a betűnek a hiánya, illetve más nézőpontból nézve többlete — képletesen szólva — végig kíséri az egész kötetet. Mucs Sándor könyve ugyanis többet ad a népi demokratikus Magyarország története iránt érdeklődő olvasóknak a politika és a hadsereg 1944—1948 közötti viszonyáról, mint a korszak történetét tárgyaló eddig megjelent munkák összesége. Kevesebbet ad viszont a könyv annál, amit az olvasó tudni szeretne e bonyolult kor ilyen összefüggéseiben alig vizsgált eseményeiről. A szerző menségére legyen mondva, munkája új, az elmúlt évtizedek során alig kutatott területre, a hadsereg megszerzéséért folyó harc területére kalauzolja el az olvasót. Olyan téma felvázolására vállalt-

kozott Mucs Sándor kötetében, amelynek alap kutatásokra épülő, szubjektív érzelmektől és torzításoktól mentes feltárása még várat magára.

Mucs Sándornak, a néphadsereg történetét kutató ismert történésznek a könyve eddig megjelent, illetve újabb tanulmányait fogja egybe. Ezek a tanulmányok kettő kivételével — A hadsereg fejlődésének rövid áttekintése és A politikai nevelés szervezete és tevékenysége a hadseregben (1945—1948) — a koalíciós évek hatalmon, illetve ellenzékben levő pártjainak a hadsereghez való viszonyát a hadsereg megszerzéséért vívott harcát mutatják be.

A tanulmányokat olvasva úgy éreztem, Mucs Sándor alapos, széles forrásbázist felhasználva igyekezett feltárni az egyes pártok és a hadsereg kapcsolatát — nem mindig helyesen választva meg az egyes tanulmányok címét. Annak a hadseregnek a politikához, illetve a pártoknak a hadsereghez való viszonyát elemezte Mucs Sándor írásaiban, amely 1945 tavaszán a semmiből született meg és az engedélyezett lehetőségekhez képest igyekezett bekapcsolódni a fasizmus elleni harcba.

E harc szükségességében és fontosságában a demokratikus pártok valamennyije egyetér-